

DEDE KORKUT HİKÂYESLERİNDE YÜKLEME VE YÖNELME DURUMU¹²

Accusative and Dative in the Book of Dede Korkut

Esin AL³

Öz

Bu çalışmada Dede Korkut Hikâyeleri'nde kullanılan yükleme ve yönelme durum eklerinin görünüşleri, bu eklerin kesişen ve birleşen noktalarının neler olduğu değerlendirilmiştir. Bu iki durum ekinin birbirleri yerine kullanıldıkları yerler belirlenmeye çalışılıp bu durumun nedenleri sorgulanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın malzemesi Dede Korkut Kitabı'nda bulunan *Salur Kazanun İvi Yağmalandığı Boy*, *Duha Koca Oğlu Delü Dımrul Boyı*, *Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyı*, *Basat Depegözi Öldürdüğü Boy*, *Begil Oğlu Emrenün Boyı* başlıklı hikâyelerin söz varlığında yer alan yükleme ve yönelme durum ekli adlardan oluşturmaktadır. Çalışmada, Eski Anadolu Türkçesi bağlamında, çok şekilli kullanıldığı tespit edilen yükleme durum ekinin fiilin doğrudan etkilediği nesneyi, yönelme durum ekinin ise fiili, *amaç*, *araç*, *sebep*, *hedef*, *sürme-süreç*, *vurgulama*, *yaklaşma*, *karşılaştırma vb.*, anlamsal yönlerden ayrıntılandırılan dolaylı nesneyi işaret ettiği tespit edilmiştir. Eklerin birbirleri yerine kullanıldıkları sekiz örneğin yedisinde *bin-* fiili ve *at* adının eşdizim özelliği sergilediği görülmüştür. Bu çalışma bağlamında da söz konusu yedi örnekte yükleme ve yönelme durum eklerinin birbirleri yerine kullanılmalarına, daha önce de başka araştırmacılar tarafından işaret edildiği gibi birden çok bileşenin etkili olabileceği görülmüştür. Ancak bunlara ek olarak, sekiz örnekten birinde tespit edilen kullanım özelliğinden yola çıkılarak bu çalışmada benzer konum ve görevdeki adların da birbirlerini alabilecekleri biçimbirimler bağlamında yönetebilecekleri görüşü sunulmuştur.

Anahtar sözcükler: Yükleme durumu, Yönelme durumu, Dede Korkut Kitabı

¹ Çukurova Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Dili Anabilim Dalı'nda 2019 yılında Doç. Dr. Yeter Torun Öğretmen danışmanlığında tarafımda hazırlanmış Seminer çalışmasının makaleye dönüştürülmüş hâlidir.

² Çalışmanın fikirsel özü, Yüceol Özezen'in 2000 ve 2007 yıllarına ait yazıları okunduktan sonra filizlenmiştir.

³ Arş. Gör., Çukurova Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, esin.al@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7581-9529>

Abstract

In this study, the appearance of the accusative and dative case suffixes used in Dede Korkut Stories and what the intersecting and converging points of these suffixes were evaluated. Cases where these two suffixes are used interchangeably were determined and the reasons for this situation were explored. Therefore, the material of the study consists of *Salur Kazanuñ İvi Yağmalanduğı Boy*, *Duha Koca Oğlu Delü Dumrul Boyı*, *Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyı*, *Basat Depegözi Öldürdüğü Boy*, *Begil Oğlu Emrenüñ Boyı* stories which are included in the book of Dede Korkut. In the study, in the context of Old Anatolian Turkish, the accusative suffix, which is used in multiple forms, is an indirect form that details the object directly affected by the verb, while the dative case suffix details the object of the verb regarding *purpose, means, reason, goal, driving-process, emphasis, approach, comparison*, etc.. In seven of the eight examples in which suffixes were used interchangeably, it was observed to have exhibited collocational features of the verb bin- and noun -at. In the context of this study, as pointed out by other researchers before, it was seen that more than one component might be effective in using the accusative and dative case suffixes interchangeably in the seven examples. However, in addition to these, based on the usage-based feature determined in one of the eight examples, it is proposed that nouns in similar positions and tasks can be managed in the context of morphemes can take each other.

Keywords: Accusative, Dative, The book of Dede Korkut

1. GİRİŞ

Türkçe bilimsel araştırma verimliliği açısından çok geniş bir alandır. Söz konusu verimlilik Türkçenin tarihi devirleri için de geçerlidir ve bu devirler bilimsel araştırmaya yönelik de birçok dilsel veri sunmaktadır. Her tarihi devrin birbirinden ayrılan ve kendilerine özgü kullanım özellikleri vardır. Bu bağlamda bu makalede Dede Korkut Hikâyeleri'nde kullanılan yükleme ve yönelme durum eklerinin görünümlerinin, kesişen ve birleşen noktalarının neler olduğunun saptanması ilk amaç olarak belirlenmiştir. Çalışmanın ikinci amacı ise yükleme ve yönelme durum eklerinin birbirleri yerine kullanıldıkları yerleri belirlemek ve nedenleri üzerinde durmaktır. Bu bağlamda çalışma, *Dede Korkut Kitabı*'nda bulunan *Salur Kazanuñ İvi Yağmalanduğı Boy*, *Duha Koca Oğlu Delü Dumrul Boyı*, *Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyı*, *Basat Depegözi Öldürdüğü Boy*, *Begil Oğlu Emrenüñ Boyı* hikâyelerinin söz varlığında yer alan yükleme ve yönelme durum eklerinin görünüm ve kullanım özellikleri ile sınırlandırılmıştır. Eksiz yükleme durum eki almış yalın adların çalışmanın kapsamı içerisinde yer almaması ise çalışmanın bir diğer sınırlılığıdır.

Durum ekleri adları fiile bağlayan, ad ve fiil arasında ilgi kuran dilbilgisel işaretleyicilerdir. Yükleme durum eki cümlede fiilde bildirilen işten etkilenen nesneyi işaretlemek için kullanılırken, yönelme durum eki fiilin yönelmiş olduğu, hedeflemiş olduğu adı işaretlemek için kullanılmaktadır. Durum eki işaretleyicileri Türkçenin tarihi devirlerinde bugünkü görünümünden farklılıklar arz etmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde yükleme durum eki işaretleyicileri +I, +n, Ø biçimbirimleridir. Yönelme durum eki işaretleyicisi ise +A şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu biçimbirimlerin görevleri birbirinden ayrılmış olsa da kimi yerlerde işlevlerinin iç içe geçtiği ya da bu işaretleyicilerin birbirleri yerine kullanılabildikleri örneklerle de rastlanabilmektedir.

2. Kuramsal Açıklamalar

2.1. Yükleme ve Yönelme Durum Ekleri

2.1.1. Yükleme Durum Eki (Alm. Akkusativ; İng. Accusative):

Yükleme durum eki, geçişli fiil taşıyan cümlelerde fiilden ada doğru olan yükleme ve bağlantının söz konusu olduğu ad durumudur (Korkmaz, 2014, s.290). Bu noktada bu eki almış ad, söz konusu cümlede öznenin yaptığı işten etkilendiği için nesne konumunda bulunmaktadır. Yani yükleme durumu geçişli fiilin **doğrudan etkilediği adın** almış olduğu durumdur (Buran, 1996: 99; Banguoğlu, 2015: 325-326). Bu durum ekine, *yükleme durumu* (Korkmaz, 2012: 112), *yükleme hâli* (Topaloğlu, 1989: 163; Akalın, 2000: 23; Deny, 2012: 175) *kimi hâli* (Banguoğlu, 2015: 325), *belirtme durumu* (Hatiboğlu, 1978: s. 23; Vardar, 2002: s. 37; Sebzecioğlu, 2016: s. 200), *akkuzativ* (Ergin, 2008: s. 231; Timurtaş, 2012: 70), *belirtme hâli* (Gülsevin, 1997: 31), *yapma durumu* (Karaağaç, 2013: 856) gibi adlar verilmiştir. Yükleme durum eki, Türkiye Türkçesinde ya eksiz ya da dudak uyumuna uygun bir şekilde +I/+U olmak üzere dört şekilli kullanılmaktadır.

Sebzecioğlu, yükleme durum ekinin cümlede yeni bilgiyi taşıyan yani odak konumunda bulunan adlara geldiğini düşünmektedir (2016: 201). Cümle içerisinde nesnenin öznenin başka bir şey olduğunu göstermek için sözdizimsel olarak nesneyi yükleme yaklaştırırız. Yalın halli bir nesne yükleme yakın olduğu takdirde nesne olarak görev yapabilir. Oysa “belirtme durumu” almış bir ad cümlelerin neresinde olursa olsun nesne işlevini devam ettirmekte ve herhangi bir kafa karışıklığına mahal vermemektedir. Bu durum nesneye cümle içerisinde istediği yerde bulunma özgürlüğü vermektedir. Böylelikle cümlede özne ve nesneye farklı durum eklerinin verilmesiyle görevleri sıvrileştirilmiş olur (Karahan, 2004: 1615; Erdem, 2015: 169-170; Sebzecioğlu, 2016: 202). Nesnenin bir durum eki aldığı anda odak olması vurgulanırken, yalın ad bulunduran cümlelerde, adın yükleme yakınlığı onun nesne vurgusudur, odak yalın durumdaki ad ve yüklemenin birlikteliğidir (Sebzecioğlu, 2016: 204). Akalın da nesneye önem verildiği durumlarda yani nesnenin ifade ettiği kavram vurgulu ise yükleme durum ekinin kullanıldığını dile getirmektedir (2000: 129). Konuşan, dinleyicinin de bildiği bir konudan bahsediliyorsa nesne yükleme durum ekini alır (Akalın, 2000: 136). Bu noktada şunu demek mümkün görünmektedir: Üzerine durum eki almaksızın cümlede nesne görevinde kullanılan adlar temsil ettiği kavram alanından herhangi birinin temsilidir oysa üzerine yükleme durum eki alan nesne belirli, vurgulu ve herhangi bir kavram alanını temsil etmeksizin tektir ve biriciktir.

Geçişli fiiller doğası gereği nesneye ihtiyaç duyar. Her zaman yükleme eki ile işaretlenmemiş olsa dahi geçişli yüklemelerde fiilin nesnesi cümle için diğer öğelere nazaran zorunludur (Demir, 2014: 131).

Genel yükleme durumu eki +I/+U’nun kökeni ile ilgili yaygın iki görüş bulunmaktadır. Bunlardan biri +I/+U yükleme durum ekinin Eski Türkçedeki +g/+ğ genel yükleme ekinin düşerek sonraki dönemlerde görevini önündeki ünlüye vermesi görüşüdür (Timurtaş, 2012: 70). Daha yaygın bir görüş ise Mustafa Canpolat’ın ileri sürmüş olduğu Eski Türkçede teklik zamirlerle birlikte kullanılan +I yükleme durumu ekinin sonraki devirlerde Türkçenin batı kanadında kullanımını genişleterek genel yükleme durumu eki olarak kullanılması görüşüdür (1992).

Eski Türkçe devrinde yükleme durum ekleri: genel yükleme durum eki olarak +g/+ğ, yalnızca üçüncü tekil kişilere gelen +n, tekil zamirler üzerine gelen +I ve çoğul zamirler üzerine gelen +nI’ dir.

Eski Anadolu Türkçesi döneminde kullanılan yükleme durum ekleri ise şunlardır:

+I; İsim ve zamirlerin üzerine gelmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde genel yükleme durum eki olarak kullanılmaktadır (Gülsevin, 1997: 31-32).

+n; Eski Türkçede tüm iyelikli şekiller üzerine gelen bu ek, EAT döneminde yalnızca üzerine üçüncü tekil iyelik ekinin geldiği adlar üzerine gelmiştir.

Gülsevin araştırmacıların yükleme durum eki olarak kabul ettikleri +n ekinin, *yol+Um ur-*, *yol+Uḡ ur-* iyelikli şekillerde olduğu gibi *yol+In ur-* şeklinde de 3. tekil iyelik eki üzerine gelmiş zamir n'si olarak kabul edip bu gibi örneklerde eksiz yükleme durum ekinin kullanıldığının düşünülmesi gerektiğini ifade etmektedir (1997: s. 14).

+nI; Eski Türkçede zamirlere gelen bu ek sonraki süreçte Orta Türkçe ve Doğu Türkçesinde işlevini genişleterek adlarla beraber de kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde ise dönemin başında ve çok az kullanılmıştır (Gülsevin, 1997: 33). EAT'de kök ya da taban hâlindeki ve iyelik eki almış adlarla ve zamirlerle kullanımları tespit edilmiştir.

Timurtaş' göre adlar üzerine gelen +nI zamir n'si ve yükleme hali ekinin birlikte görünümüdür (2012: 70).

Akalın; üzerlerine +Iyükleme durum ekini alan *anı*, *bunu* zamirlerinin çok kullanılması ile bu zamirlerden analoji yolu ile diğer zamirlerde de kullanılmaya başladığını sonra da bir durum eki olarak yaygınlık kazandığını düşünmektedir (2000: 125).

+Ø; Birinci ve ikinci tekil kişi iyelik ekleri ile çekimlenmiş adlar üzerine gelen yükleme durum ekidir. Timurtaş'a göre eksiz yükleme durumu birinci ve ikinci kişi iyelik eki almış kelimelerde vezin zarureti nedeniyle kullanılmıştır (2012: 71). Buran ise bu kullanıma eksiz belirtili belirtme hâli (1996: 101) adını vermiştir. Bu durumun iyelik ekleri ile belirli hale getirilen adların yeniden belirliliğini işaretlemeye gerek duyulmamasıyla ilgili olduğu düşünülebilir.

Buran, birinci ve ikinci kişilerde eksiz belirtme olabildiğini bu nedenle üçüncü kişilerde de eksiz belirtme olabileceğini düşünmektedir. +sIn görünümlü bir yükleme durum ekinin sonunda +n değil Ø yükleme durum ekinin bulunduğunu düşünerek, +sIn yapısının tarihi **stin** zamirine dönmüş şeklinden başkası olmadığını düşünmektedir (1996: 102; Başdaş, 2014: 158).

Bunun yanında yukarıda da belirtildiği gibi Gülsevin de +n diye bir yükleme durum eki olmadığını bunun da bir eksiz belirtme örneği olduğunu /n/ sesinin ise zamir n'sini işaretlediğini düşünmektedir (1997: 13-14).

İşaretlemiş olduğu işlevler bağlamında ise yükleme durum ekleri mekan bildirebilir (Buran, 1996: 129), zaman bildirebilir (Buran, 1996: 129), ikilemeler kurabilir (Buran, 1996: 130) ve *gibi*, *için gibi* edatlarla kullanılarak zarf işlevli yapılar oluşturabilir (Buran, 1996: 129)

2.1.2. Yönelme Durum Eki (Alm. Dativ; İng. Dative)

Yönelme durum eki fiildeki hareketin yönelmiş olduğu adın içerisinde bulunduğu durumdur. Bu durum eki ile ad, yönelme ve yaklaşma görevleri ile fiile bağlanır (Korkmaz, 2014: 292). Yönelme durumu hareketin yönünü ve ulaşacağı noktayı işaretler (Buran, 1996: 165). Yönelme durum eki almış adlar fiilin belirlediği yerleri işaretlemektedirler (Banguoğlu, 2015: 328). Ek; Eski Türkçede +GA, iyelik eklerinden sonra +nA, nadiren de olsa +A olmak üzere çok şekilli kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde ise Eski Türkçede kullanılan /g, ḡ/ sesinin tarihi süreçte erimesi sonucunda +A(+ḡa/+ge> +A) 'ye dönüşmüştür ve iki şekilli kullanılmıştır.

Bu durum ekine, *yönelme durumu* (Hatiboğlu, 1978: 137; Korkmaz, 2012: 292; Sebzecioğlu, 2016: 206), *yönelme hâli* (Topaloğlu, 1989: 162; Buran, 1996: 134; Gülsevin, 1997: 38; Deny, 2012: 175), *kime hâli* (Banguoğlu, 2015: 328), *dativ* (Ergin, 2008: 233; Timurtaş, 2012: 69), *yaklaşma durumu* (Karaağaç, 2013: 847) gibi adlar verilmiştir.

Soyut ya da somut olarak nesnelerin bir ada aktarımı söz konusudur, ancak aktarım yapılan adlar canlı olmak zorundadır. Nesnenin ise böyle bir zorunluluğu yoktur. Yönelme durum ekini alan ad hedeftir (Erdem, 2015:183; Sebzecioğlu, 2016: 207). Geçişsiz fiillerde yönelme durum ekini alan ad yön anlamı taşımaktadır (Sebzecioğlu, 2016: 208).

Yönelme durum eki, yönelme ve yaklaşma işlevlerinde kullanılabilir. Hareketin, işin ve nesnenin yönünü ve varacağı noktayı işaretlemek için kullanılabilir (Buran, 1996: 168). Yönelme durumu eki üzerine geldiği adı uzamsal ve zamansal olarak konumlar (Sebzecioğlu, 2016: 207). Zaman ya da süreç ifade edebilir (Korkmaz, 2014: 293; Sebzecioğlu, 2016: 209; Buran, 1996: 166). Fiile amaç, maksat, sebep ilgileri ile bağlanabilir (Korkmaz, 2014: s. 293; Sebzecioğlu, 2016: s. 207; Buran, 1996: s. 167). Aynı adın art arda gelmesi ile zarf işlevli ikilemeler kurabilir (Korkmaz, 2014: s. 295; Buran, 1996: 171). Dek, değin, kadar, karşı, göre, rağmen gibi edatlarla birleşerek zarf işlevli yapılar oluşturabilir (Korkmaz, 2014: 296). Fiyat, miktar, ölçü, süre sınırı ilgisi ile fiile bağlanabilir (Korkmaz, 2014: 297; Sebzecioğlu, 2016: 209; Buran, 1996: 166). Açısından, bakımından; -maktansa, ile ve süreklilik anlam ilgileri ile fiile bağlanabilir (Korkmaz, 2014: 298). +A yönelme durum eki, işlekliliği azalan -A zarf-fiil ekinin yaratmış olduğu boşluğu doldurarak ve görev alanını genişleterek durum zarfları, geleceğe işaret eden zaman zarfı ve miktar zarfları yapma işlevinde kullanılabilir (Yüceol Özezen, 2008: s. 331/342). Yararlanıcıyı işaret edebilir (Sebzecioğlu, 2016: 208). Derece, seviye ifade edebilir (Sebzecioğlu, 2016: 209).

2.1.3. Yükleme ve Yönelme Durum Eklerinin Birbirleri Yerine Kullanımları

Fiillerin cümle içerisinde taşıdığı anlamları tamamlayan, bu anlamları pekiştiren, vurgulu ve açık hale getiren cümlelerin yüklem ve özne dışındaki birimlerine *tamlayıcı* denmektedir. *Tamlayıcıların* cümle içerisinde görevi fiilde bildirilen işten etkileneni, işin yerini, zamanını ve işin nasıl gerçekleştiğini işaretlemektir. *Tamlayıcı* sayısı fiilin kılınış özelliğine, anlamına ve temsil ettiği şeye göre değişebilmektedir. Bu tamlayıcılar fiile çeşitli durum ekleri ile bağlanırlar. Durum ekleri fiil ile *tamlayıcısı* arasındaki bağı sağlamaktadır. Ancak her durum eki, her *fiil-tamlayıcı* ilişkisine gelememektedir. Fiilin aldığı durum eki onun anlamını belirlemektedir.

Fiilin *tamlayıcıların* alacağı biçimbirimleri belirlemesine *istem* denir. Zaman içerisinde fiil *tamlayıcılarının* durum ekleri, yani fiilin *istemi* değişebilmektedir.

İstemde, dilbilgisel olarak bir cümle oluşturabilmek için gerekli olan temel unsur fiildir. Belirleyici konumda olan her fiil, her zaman eşit sayıda *tamlayıcı* almaz. *uyu-* fiili *edene* yani özneye ihtiyaç duyarken, *at-* fiili *edene*, *konuya* ve *hedefe* ihtiyaç duyar (Kahraman, 1996: s. V; Özkan, 2017: 185).

Fiil *tamlayıcısının* bir durum ekini zorunlu olarak alması ve zaman içerisinde bu durum ekinin değişikliğe uğraması *istem* değiştirmesidir (Özkan, 2011: 524). Fiillerin *istemlerinin* belirlenmesi ve zamanla bu *istemlerin* değişmesinin birden çok etkeni olabileceğini söylemek mümkündür.

Banguoğlu, geçişli fiiller ile çekimlenmiş bir cümlede fiildeki işten etkilenen adın kimi zaman *kime hâlini* isteyebileceğini buna da *kime hâlli nesne* demek gerektiğini ifade etmiştir (2015: s. 528).

Korkmaz'a göre; Eski Türkçenin n ağzında +ığ/+ig yükleme durum eki +ağ/+eg biçiminde görülmektedir, sonra da son seste /ğ, g/ erimesi sonucunda oluşan +a/+e biçimbirimleri yönelme durum ekine benzediği için sanki yönelme durum ekinin yükleme durum eki yerine kullanıldığını düşündürmüştür. Bu durumu Eski Türkçe ile bağlantılı bir arkaik özellik olarak görmek yerinde olacaktır (2005: 230). Buran, bu fikre eklemeye yaparak fiillerin zaman içerisinde *tamlayıcı* değiştirme ihtimalini de eklemiştir (1996: 125). Yönelme durum ekinde çevre etkisi ile görülen daralma eğilimi de *istem* değişikliğinin nedenlerinden biri olarak kabul edilebilir (Gülsevin, 2002: 86). İlker ise şunları da gerekçeler içerisine eklemiştir: Zihinsel dünyada birbiriyle beraber düşünülen fiiller ortak *tamlayıcı*ları alabilirler, derin yapıda dolaylı ve dolaysız iki nesne gerektiren fiillerin aldığı nesne yüzey yapıda teke düşerek iki nesneden herhangi birinin durum ekini alabilir, az çaba yasası gereği derin yapıda *tamlayıcısı* artan fiillerde yüzey yapıda *tamlayıcı* sayısı azaltmak için *tamlayıcılar* üst üste taşınabilir (s. 10-12). Elbette çeviri yapılan dilin etkisi ve Arap imlasının yüklemeli ve yönelmeli okumaya izin vermesi de *istem* değişikliğini açıklayan gerekçeler arasına konulabilir.

İstem değişimleri fiilin anlam inceliği ile ilgili olabileceği gibi fiilin geçişli ya da geçişsiz olmasına da bağlanabilir. *Tamlayıcı* ve fiil arasındaki ilişki toplumdaki ilişkilerle kurgulanabilir yani fiil ve *tamlayıcı* arasındaki ilişkisinin tasavvuru değişebilir. Bu da lehçeler, dönemler, ağızlar arasındaki aynı fiil için kullanılan farklı durum eki tercihlerini açıklamaktadır. Yani *tamlayıcı*-fiil ilişkisini kullanıcı da belirleyebilmektedir (Özkan, 2011: s. 524). Bir süre eski ve yeni şekiller aynı anda görülebilmektedir bu durum ise bir geçiş dönemi olduğunun işareti olarak kabul edilmelidir (Özkan, 2011: 529).

Kimi araştırmacılar yükleme durum eki ile işaretlenmiş adı cümledeki görevi bağlamında *doğrudan* (*direct/ düz*) *nesne*, yönelme durum eki ile işaretlenmiş olanı ise *dolaylı* (*indirect*) *nesne* olarak adlandırmaktadırlar (Kornfilt, 1997: s219; Erdem, 2015: 170). Lewis, yönelme durum ekinin bir görevinin de *dolaylı nesneleri* işaretlemek olduğunu söylemektedir. Araştırmacı, İngilizcede geçişli olan fiillerin bazılarının Türkçede yine yönelme durum eki ile işaretlenebileceğini ifade etmektedir (2000: 35).

Bunların yanında bugün Çuvaşçada yükleme durumu yoktur ve ekin işlevlerini yönelme durum eki üstlenmiş durumdadır. Önceden her iki şekilde kullanılırken yönelme durum eki genelleşerek yükleme durum ekinin de işlevlerini yerine getirir olmuştur (Akalin, 2000: 127).

Özetlenecek olursa; fiildeki kılınış özelliğine, çatı özelliğine, fiilin ne kastettiğine ve anlamına bağlı olarak nesneler durum ekleri almaktadır. Bu durum ekleri *fiilin istemine* uygun gelir ve fiillerin istemleri dil tarihi boyunca değişimlere uğrayabilir. Çeşitli gerekçelerle değişime uğrayan *fiil istemi*, eklerin birbirleri yerine kullanımlarını ya da birbirleri yerine kullanıldıklarının düşünülmesi sonucunu doğurmuştur.

3. İnceleme

3.1. Dede Korkut Hikâyeleri'nde Yükleme Durum Eki

3.1.1. +I Yükleme Durum Ekinin Görünümleri

Bu çalışma kapsamında tespit edilen malzemede +I yükleme durum ekinin yalın adlar üzerine gelebildiği görüldüğü gibi birinci, ikinci ve üçüncü tekil kişilere ve ikinci çoğul kişiye gelmiş örneklerine de rastlanmıştır. Yükleme durum ekinin yalın adlar üzerine gelen kullanımlarında yükleme durum eki ile işaretlenmiş adların önüne işaret zamirlerinin gelmesi, yükleme durum ekinin özel adlara ve zamirlere gelmesi, söz konusu adların benzerleri arasında belirgin, seçkin, bir tane olduklarını ya da benzerinin olmadığını göstermektedir.

Yalın adlar üzerine geldiği örnekler şöyledir:

Aruz **oğlanı** alup ivine getürdi (s. 207).
azraili ne çavuş gördi ne kapuçı (s. 178).
 Basat **Depegözi** dizi üzerine çökerdi (s. 215).

Diğer örnekler şöyledir: **ağ pürçekli karıçukları** (s. 215), **ağ sakallu kocaları** (s. 215), **ağaç gimileri** (s. 101), **akındılı görklü suyu** (s. 218), **ala gözlü big yigitleri** (s. 203), **Ala Tağı** (s. 220), **ala yatan kara tağları** (s. 201), **alemleri** (s. 224), **alp ışıklı alpları** (s. 201), **altundağı al aygırı** (s. 221), **anı** [x2] (s. 111, 112, 179, 199, 204, 205x2, 210, 213), **Arku Bili Ala Tağı** (s. 221), **Basatı** (s. 211x2), **beni** (s. 108), **bıyıcağı kararmış yigitçükleri** (s. 215), **bir ağacı** (s. 208), **bir yigidi** (s. 183), **bizi** (s. 211), **boyı uzun Burla Hatunı** (s. 111), **bu düşü** (s. 203), **bu haberi** (s. 200, 219), **bu hayfları** (s. 97), **bu oğlanı** (s. 208), **bu Oğuzname'yi** (s. 115, 225), **bunu** (s. 106, 208, 216), **bunları** (s. 203), **çakmakluça çobanları** (s. 102), **Çobanı** (s. 102, 105), **çomağı** (s. 216), **Dede Korkudı** (s. 209), **Delü Dumrulı** (s. 179), **demür kapuyı** (s. 112), **Depegözi** (s. 215), **elçügezi kınalı kızcuğazları** (s. 215), **gice gelen hırsızları** (s. 102), **hisarı** (s. 200), **iki kardaşı** (s. 97), **iki oğlançuğı** (s. 183), **ilerü yatan denizi** (s. 202), **kafiri** (s. 204), **kafiri** (s. 99, 205, 224), **kapuyı** (s. 179), **kara taşı** (s. 112), **karnı yaruk balığı** (s. 204), **karşı yatan kara tağları** (s. 183), **Kazılık Kocayı** (s. 200, 205), **kendüyi** (s. 218), **kılıç asılan zenciri** (s. 213), **kırk ince billü kız-ile Burla Hatunı** (s. 110), **kırk yigid-ilen oğlum Uruzu** (s. 110), **Kıyanı** (s. 214), **koyunı** (s. 97), **kimi** (s. 96), **köpeği** (s. 102x2), **mağarayı** (s. 212), **meni** (s. 109, 201, 209, 213, 215, 219, 220, 223x2), **meydanı kor kaçır** (s. 222), **munı** (s. 212), **odı** (s. 224), **oğlanı** (s. 207, 221x2, 223x2), **Oğuz bigleri** (s. 214), **Oğuzı** (s. 209, 210, 213), **ol eri** (s. 202), **ol kalayı** (s. 202, 203), **ol kılıcı** (s. 213), **ol üzümü** (s. 179), **ol yigidi** (s. 112), **perri kızları** (s. 207), **seni** (s. 98, 100, 105x2, 107, 178x2, 179x3, 180, 212, 213, 214x2, 215, 222), **sol parmağumdaki yüzüğü** (s. 212), **sünülüğü** (s. 212x3), **şahbaz aygırı** (s. 216), **şol koyunları** (s. 97), **şol mağarayı** (s. 213), **şol oğlanı** (s. 222), **Şöklü Meliki** (s. 114), **tağarcuğı** (s. 104), **Tundarı** (s. 203), **Uruzu** (s. 106, 108), **üç yüz yigidi** (s. 221), **yağı** (s. 100), **yayı** (s. 216x2), **yığanağı** (s. 208), **Yuşlu Koca ile Yapağulu Kocayı** (s. 215), **yüzüğü** (s. 212).

Birinci tekil kişi iyelik ekli adlar üzerine geldiği örnekler şöyledir:

ağ sakallu babamı ağılatmışsın (s. 214).
bu düşümi yorgul maşa (s. 99).
menüm canımı alur oldı (s. 182).

Diğer örnekler şöyledir: **ağ südümi** (s. 182), **ağça göksümi** (s. 180, 181, 182), **ağça yüzülü yingemi** (s. 214), **anamı** (s. 110), **benüm kuşumı** (s. 99), **canımı** (s. 181, 182), **dünlügi altun ban inlerümi** (s. 110), **işümi** (s. 205), **ivümi** (s. 99), **karaçuk Çoban anamı** (s. 110), **kargu dillü öz sünümi** (s. 202), **karıçuk ağ pürçekli anamı** (s. 214), **kiçmiş günümü** (s. 108), **leşkerümü** (s. 100), **menüm avumı** (s. 100), **menüm başumı** (s. 213x2), **menüm canımı** (s. 180), **menüm ivümi** (s. 105), **menüm keçmiş günümü** (s. 221).

İkinci tekil kişi iyelik ekli adlar üzerine geldiği örnekler şöyledir:

aduñı men virdüm, **yaşuñı** Allah virsün (s. 207).
ivüñi ben kurtarayın (s. 104).
tenüñi kılıç kesmesün (s. 208).

Diğer örnekler şöyledir: **ağ pürçeklü anañı** (s. 211), **ağ sakallu babañı** (s. 211), **altmış tutam gönderüñi** (s. 98), **altmış tutam gönderüñi**, **alp alaca kalkanuñı** (s. 104), **altun akça bol hazineñi** (s. 103), **babañı** (s. 200), **başuñdağı tuğılgañı** (s. 98), **dünlügi altun ban ivüñi** (s. 111), **kargu talı süñüñi** (s. 221), **karıçuk anañı** (s. 111), **kılıcuñı** (s. 98), **var oğluñı** (s. 210).

Üçüncü tekil kişi iyelik ekli adlar üzerine geldiği örnekler şöyledir:

beñzini sarartgıl, **canını** hurlatgıl (s. 178).
 elli yidi kal'anuñ kilidin alan, Ağ Melik Çeşme kızına nikah iden, **otuz yidi kal'a biginüñ mahbub kızlarını** çalup birbir boynun kuşan (s. 113)...
 men çekerem **göz buñını** (s. 213, 215).

Diğer örnekler şöyledir: **Ağ ban ivini** (s. 216), **ağça yüzli kızını gelinini** (s. 220), **ağılun kapusını** (s. 97), **ağır hazinesini bol akçasını** (s. 96), **altun akçasını** (s. 97), **arkasını** (s. 101), **atasını** (s. 219), **atınun terkilerini** (s. 218), **ayağınun sınduğın** (s. 219), **azrailüñ gözini** (s. 179), **babasınun anasınun elini** (s. 211), **boynını** urdı (s. 215), **bu yahşı yigitlerüñ canını** (s. 179), **bunun üçini** (s. 216), **Depegözün başını** (s. 215), **derisini yüzdi**, **kuyruğı-y-ile başını** (s. 212), **diyenini** (s. 115), **emçegini** (s. 208), **geyimini kiçimini** (s. 205), **göz buñını** (s. 213, 215), **hısımını kavumını** (s. 216), **ivini** (s. 115), **kaçanını** (s. 115), **kafirün üç yüzünü** (s. 98), **kan alaca ordusını** (s. 220), **kara ilüm koyunını** (s. 205, 206), **kara saçını** (s. 108), **katar katar kızıl develerini** (s. 96x2), **Kazanun halalını** (s. 97), **Kazanun namusını** (s. 107), **kepeneğini** (s. 207), **kılını** (s. 210), **koçun başını** (s. 212), **koğur atını** (s. 100), **oğlançuğünü** kuçdı (s. 211), **Oğuz biglerin dahu kimini** (s. 210), **Oğuz biglerini** (s. 215), **ordusını**, **oğlanını**, **uşağını hazinesini** (s. 115), **peygamberün yüzünü** (s. 113), **sancağını** (s. 114), **topuklarını**, **kulaklarını** (s. 113), **yayını** (s. 213), **yigirmi dört bahadır sancak bigini** (s. 201), **yigitlerüñ zarbını** (s. 98), **yoldaşlarını** (s. 218).

İkinci çoğul kişi iyelik ekli adlar üzerine geldiği örnekler şöyledir:

günahuğuzı adı görklü Muhammed Mustafa yüzü suyına bağışlasun (s. 206).
günahuğuzı adı görklü Muhammed Mustafaya bağışlasun (s. 215).
günahuğuzı adı görklü Muhammede bağışlasun (s. 225).
yigidüñüzi kim öldürdi (s. 177).

3.1.2. +n Yükleme Durum Ekinin Görünümleri

başın Oğuza armağan gönderür-idi (s. 216).
gözüm çöñge idügin, **sakalum ağardugın** ne beğenmezsin (s. 178)?
mağaranun kapusın alup **bir ayağın** kapunun bir yanına **birin** dahu bir yanına kodı (s. 212).

Diğer örnekler şöyledir: **adamun canın** (s. 177), **adın** (s. 214), **ağ alınların** (s. 114), **ağ ban ivin** (s. 199), **ağ bidevisin** (s. 96), **ağ ellerin** (s. 219, 222), **ağ sakallu kara sakallu yigitlerüñ canın** (s. 178), **al yanağın** (s. 108), **ala gözülü bebeklerin** (s. 214), **ala gözülü**

yigitlerin (s. 217), *ala kollu sapanın* (s. 97), *alça kanın* (s. 219), *alça kanın* (s. 222), *alnum kanın* (s. 104), *altun ban ivlerin* (s. 96), *altunlu günlüğün* (s. 209), *anam adın* (s. 214), *anuç elin* (s. 221), *arhasın* (s. 211), *aşın* (s. 209), *at boynın* (s. 114), *atam adın* (s. 214), *atın* (s. 216), *atın* (s. 216), *atın* (s. 217), *ayağın* (s. 221), *babasın* (s. 200), *babasının elin* (s. 180, 211), *bakisin* (s. 206), *Bayındır Hanuç bahşişin* (s. 217), *Bayındır Hanuç elin* (s. 216), *Bayındır Hanuç yağsın* (s. 96, 112), *Begilüñ hünerin* (s. 216), *berk ağıluñ ardın* (s. 101), *bıyığın* (s. 112), *bildüğün* (s. 203), *bir birin* (s. 223, 224), *bir oğlın* (s. 209), *birin* (s. 209x3, 210), *boynın* (s. 113), *boynı-y-ile kulağın* (s. 107), *can alduğın* (s. 179), *can tatlusın* (s. 107), *canın* (s. 180), *canın* (s. 182, 208), *cübbesin* (s. 219), *çobanuç ellerin* (s. 105), *çomağın* (s. 204), *Delü Dumruluñ atasınuç anasınuç canın* (s. 184), *Delü Dumruluñ canın* (s. 182), *dölin* (s. 111), *düşin* (s. 201), *elin* (s. 213), *ellerin* (s. 221), *elli yidi kal'anuç kilidin* (s. 113), *elli yidi kalanuç kilidin* (s. 201), *eteklerin* (s. 211), *gafillüçe görklü başın* (s. 219), *gafillüçe kara başın* (s. 114), *gök bidevisin* (s. 96), *görklü başın* (s. 222), *götürdüğün* (s. 205), *her birinüñ başların* (s. 212), *himmet kılıcın* (s. 216), *ikimüzüñ canın* (s. 184x2), *kafirüñ boğazın* (s. 224), *kafirüñ fi'lin* (s. 106), *kafirüñ ilin günin* (s. 224), *kakıduğın* (s. 205), *kalanuç kilisesin* (s. 206), *kapakların* (s. 202), *kapakların* (s. 223), *kapusın* (s. 219), *kara kılıcın* (s. 179), *kara polad öz kılıcın* (s. 223), *kardaşum Kıyanuç kanın* (s. 214), *karındaşum kanın* (s. 104), *karma ögeç semüzin* (s. 102), *Kazan namusın* (s. 107), *Kazanuç elin* (s. 220), *Kazanuç kızın* (s. 112), *kazılık atın* (s. 204x3), *kendin* (s. 216), *kendü kılıcın* (s. 213x2), *kendüzin* (s. 212), *kılıcın* (s. 211, 216), *kızın gelinin* (s. 219), *kızın gelinin* (s. 224), *koğur atın* (s. 96, 100), *kulağın* (s. 217), *kulun* (s. 111), *künbedüñ kapusın* (s. 213), *Merdin kal'asın* (s. 112), *ne geldiğün* (s. 215), *oğlançuğın* (s. 219), *oğlançukların kiminüñ burnın kiminüñ kulağın* (s. 208), *oğlın* (s. 224), *oğlınuç boynın* (s. 224), *Oğuz biglerin* (s. 210), *oh atmağın* (s. 216), *ol yigidiüñ canın* (s. 177), *ordumuç haberin* (s. 101), *ordumuç haberin* (s. 102), *öğün* [x2] (s. 209), *sağrağın* (s. 107), *sıHak dizarin* (s. 101), *südin* (s. 208), *kanın* (s. 208), *sühüsün* (s. 203), *şehid olan kardaşların* (s. 99x2), *toksın başlu ban ivlerin* (s. 95), *tutsak olduğın* (s. 200), *urduğın* (s. 205), *yağı kohusun* (s. 221), *yahşı yigidiüñ canın* (s. 177x2, 178, 179), *yanındağı üç yüz yigidin* (s. 223), *yanuk ciğerçüğün* (s. 109), *yarakların* (s. 201), *yay kırışın* (s. 218), *yeğiden toğanın* (s. 104), *yeğiden toğanın* (s. 214), *yoluñ kıyısın* (s. 99).

Aşağıdaki örnekte +n yükleme durum eki, seçme/ seçilmiş olanı işaretleme anlamının da vurgulayıcısıdır.

sapanınuç ayasına taş kodı. Birin atanda ikisin üçin yıkdı, ikisini atanda üçin dördin yıkdı (s. 98).

3.2. Dede Korkut Hikâyeleri'nde Yönelme Durum Eki

3.2.1. Yönelme Durum Ekinin İşlevleri

Bu çalışma kapsamında tespit edilen malzemede yönelme durum ekinin *konum, eylemin yönü, hedef, işaret etme, araç, sebep, amaç, sürme/süreç bildirme, başlangıç noktası belirleme, ... bakımın/açısından, ...için, ... hakkında anlamlarını işaretleme, yaklaşma ve karşılaştırma* olmak üzere on dört ayrı işlevi tespit edilmiştir.

3.2.1.1. Konum Bildirme İşlevinde

Yönelme durumu eki adlar üzerine gelerek öznenin ya da nesnenin konumunu işaretlemek için kullanılabilmektedir.

Basata karşı geldi (s. 211).

Kazan Bigün **ivi üzerine** şehid oldu (s. 97).

himmet kılıcın **biline** bağladı (s. 216).

Diğer örnekler şöyledir: ağ göksinün üzerine (s. 179), *ağacı arkasına* (s. 105), *ağ-ban ivüm üzerine* (s. 99), *ağzına* (s. 208), *al aygıra* (s. 223), *ap alaca gerdegine* (s. 113), *arkasına* (s. 105), *atına* (s. 179), *ava* (s. 216), *ava* (s. 218), *avucına* (s. 209), *Basatuñ diline* bu geldi (s. 213), *Basatuñ üzerine* (s. 212), *biline* (s. 211), *biline* (s. 216), *bir ağaca* (s. 105), *bir kuru çayun üzerine* (s. 177), *bir yanına* (s. 212), *boynına* (s. 218), *boz aygırına* (s. 96), *Çobanuñ içine* (s. 207), *dünya yüzine* (s. 182), *dünyaya* (s. 106), *ele* (s. 224), *eline* (s. 179), *eline* (s. 212), *eline* (s. 213), *eline* (s. 97), *elüme* (s. 179), *ivlü ivine* (s. 219), *kaba ökçem altına* (s. 107), *kalaya* (s. 200), *kapunuñ bir yanına* (s. 212), *kara tağlar öğine* *ava* (s. 219), *kara yire* (s. 107), *kara yirün üzerine* (s. 216), *kara yirün üzerine* (s. 95), *kara yirün üzerine* (s. 199), *karusına* (s. 211), *karusına* (s. 216), *Kazan Bigün ivi üzerine* (s. 97), *Kazana* (s. 102), *kazanuñ öğine* (s. 100), *kınına* (s. 213), *kime* (s. 115), *menüm elüme* (s. 178), *menüm ivüm üstine* (s. 96), *ocağa* (s. 212), *ocağa* (s. 212), *oğlı yirine* (s. 210), *oğlunuñ yamacına* (s. 106), *ol bıyara* (s. 207), *omuzına* (s. 216), *orduñ üstine* (s. 96), *saçardına* (s. 95), *sapanınuñ ayasına* (s. 98), *sapanınuñ ayasına* (s. 99), *senün alnuña* (s. 103), *toğanın eline* (s. 179), *torı aygırına* (s. 96), *ulu yollar üzerine* (s. 184), *üzerine* (s. 219), *yaman yire* (s. 182), *yilisi kara kazılık atuma* (s. 221), *yire* (s. 114), *yire* (s. 98), *yirine* (s. 206), *yurdına* (s. 207), *yurdınuñ üzerine* (s. 100), *yüregi-ile canına* (s. 106), *yüz yire* (s. 200).

3.2.1.2. Eylemin Yönünü Bildirme İşlevinde

Kişi söz konusu noktaya ilk kez gidiyor ise yönelme durum eki eylemin yönünü işaretlemektedir. Şayet kişi zaten daha önce gidilen bir noktayı işaret ediyorsa ve bağlamda bulunan tüm kişiler söz konusu yerden haberdar ise yönelme durum eki *hedef bildirme* işlevini işaretler.

[ağacı] arkasına aldı, **Kazanuñ ardına** düşdi (s. 105).

ayağınun sınduğın **kimseye** dimedi (s. 219).

düm kara pusarik **ordumuñ üzerine** tökilür gördüm(s. 99).

Diğer örnekler şöyledir: acı tırnak ağ yüzüne (s. 181), *ademe* (s. 204), *ağ yüzü hatunına* (s. 217), *ağaca* (s. 108), *ala sayvan gök yüzine* (s. 116, 199), *ala sayvan gök yüzine* (s. 216), *ala tağa* (s. 96), *Allah Taalaya* (s. 183), *anasına* (s. 181), *anasınuñ ivine* (s. 211), *ardına* (s. 179), *ardına* (s. 95), *arkurı yatan ala tağlar etegine* (s. 218), *Arşun Oğlu Direk Teküre* (s. 203), *aslan yatağı üzerine* (s. 207), *ayagun toprağına* (s. 209), *azraile* (s. 180), *azraile* (s. 184), *babama* (s. 182), *babası yanına* (s. 180), *babasına* (s. 218), *Basata* (s. 209), *başına* (s. 215), *Bayındır Hanuñ nazarına* (s. 200), *oğlına* (s. 219), *bir yigide* (s. 216), *bir yüce tağa* (s. 208), *birine* (s. 106), *birligüne* (s. 205, 224), *biz kafire* (s. 98), *buğanun sığınun boynına* (s. 216), *Çobana* (s. 105), *Depegöze* (s. 209), *Depegözün başı uçına* (s. 212), *Depegözün eline* (s. 212), *Depegözün öğine* (s. 211, 212), *dinüne* (s. 224), *dizi üzerine* (s. 215), *edüginün kunçına* (s. 212), *elin eline* (s. 179, 211, 219), *eşsesine* (s. 205), *erden ere* (s. 221), *gaziler başına* (s. 225), *gazilere* (s. 206), *geldügi yola* (s. 102), *göge* (s. 204), *göge* (s. 205), *göge* (s. 221), *gök yüzine* (s. 199), *halalı yanına* (s. 182), *hana* (s. 217), *iki dizinün üstine* (s. 96), *ilerü yatan Kara Değize* (s. 201), *ivine* (s. 177, 179, 207, 208, 215, 217), *ivlerine* (s. 206), *kaba dizi üzerine* (s. 199), *kafir kiçdügi yola* (s. 100), *kafire* (s. 110, 114), *kafirün eşsesine* (s. 199), *kalaya* (s. 205), *Kalın Oğuz illerine* (s. 215), *kanat kanada* (s. 207), *kara hindu kullaruma* (s. 109), *kara tağlara* (s. 220), *Karaça Çobanuñ üzerine* (s. 102), *Kazan Bigün ordusına* (s. 96), *Kazana* (s. 97, 104, 105, 210), *kazanuñ atınuñ ayağına* (s. 102), *kırk ince bellü kızın*

içine (s. 106, 108), *kime* (s. 216), *kişi koynında yatan halalına* (s. 219), *künbed içine* (s. 212), *leşine* (s. 114), *leşkere* (s. 205), *mağara kapusına* (s. 215), *mağa* (s. 179, 181, 205, 208, 212, 220), *menüm üzerine* (s. 103, 107), *meydana* (s. 199), *oda* (s. 224), *oğlana* (s. 222, 223), *oğlanın üzerine* (s. 222, 223), *oğluna* (s. 106), *Oğuzun başına* (s. 207x2), *ol ere* (s. 202x2), *ordusu uçına* (s. 218), *orduya* (s. 219), *ortaya* (s. 215), *otağumuza* (s. 95), *öğine* (s. 211, 217), *sağına soluna* (s. 216), *sağa* (s. 107, 108, 178), *Tahtıya* (s. 206), *tayısına* (s. 203), *üstine* (s. 206), *üzerine* (s. 95), *üzerlerine* (s. 207), *üzeriñüze* (s. 219), *yanına* (s. 199, 219, 221), *yanuğa* (s. 203), *Yaradan Allaha* (s. 204), *yaylaya* (s. 207x2), *yigidebigi* (s. 216), *yir yüzine* (s. 214, 219), *yire* (s. 110x2, 114x4, 179, 205, 220, 221, 224), *yola* (s. 105), *yoldaşlarına* (s. 201), *yoldaşlarına* (s. 203), *yurdının üzerine* (s. 100), *yüzüme* (s. 202).

Çıkma ve yönelme durum eklerini almış sıralı iki ad (...+DAn ...A) hareketin yönü işlevini daha da vurgulu, belirgin hale getirmektedir. Bu örneklerde çıkma durum eki eylemin nerede başladığını işaret ederken yönelme durum eki ise eylemin yönü hakkında bilgi vermektedir.

altun ayağım elümden yire düşdi (s. 178).

Nagahandan Karaçuk Çobanın üzerine altı yüz kafir koyuldu (s. 97).

senün kapuñdankafirlere virmedüm (s. 103).

Diğer örnekler şöyledir: yirün bir uçından biruçına (s. 201), *yukarudan aşığa* (s. 223), *yukarudan aşığa* (s. 204).

3.2.1.3. Hedef Bildirme İşlevinde

+A yönelme durum ekinin *hedef* anlamını işaretlediği yerlerde işaret edilen hedef açıkça bellidir, işaret edilen yer herhangi bir yer değildir. Bu işlevde, eylemin varabileceği son nokta işaret edilir ve vurgulanır. Konuşan, zaten daha önce gidilen bir noktayı işaret ediyorsa ve bağlamda bulunan tüm kişiler söz konusu yerden haberdar ise yönelme durum eki *hedef bildirme* işlevini işaretler.

azrail atının gözine görindi (s. 179).

Berdeye Genceye varup vatan tutdı (s. 216).

kavatmaña ne yalvarursın, Allah Taalaya yalvar (s. 179).

Diğer örnekler şöyledir: ağ alınlu Bayındır Hanın divanına (s. 217), *ağ alınlu Bayındırın divanına* (s. 221), *ağ alınlu Bayındırın divanına* (s. 218), *ağ pürçekli ananının* (s. 182), *ağ sakallı baban yanına* (s. 182), *ala gözlü yigitlerin yanına* (s. 217), *Allah Taalaya* (s. 224), *Allahuma* (s. 224), *anama* (s. 182), *anağa* (s. 181), *ana* (s. 183), *ana* (s. 199), *Aruza* (s. 208), *aslan yatağına* (s. 207), *azraili menüm gözüme* (s. 177), *babam tutsak olduğu kalaya* (s. 201), *babasına* (s. 224), *bağa* (s. 218), *başuma* (s. 214), *Bayındır Han divanına* (s. 216), *Bayındır Hanın divanına* (s. 220), *bu bığara* (s. 207), *bu bığarın üzerine* (s. 208), *cılasun koç yigitlere* (s. 115), *Depegözün gözine* (s. 212), *Depegözün yağrına* (s. 211), *depesine* (s. 114), *döşegine* (s. 219), *döşegüme* (s. 219), *döşegümüze* (s. 107), *Düzmürd Kalasına* (s. 199), *Düzmürd Kalasına* (s. 202), *Düzmürd Kalasına* (s. 203), *esası dinli kafirün döşegine* (s. 107), *Gürcistan ağzına* (s. 216), *kafirnamı virgöl mağa* (s. 110), *kafire* (s. 104), *kafire* (s. 106), *kafire* (s. 114), *kalaya* (s. 199), *kalın Oğuz biglerine* (s. 95), *kanara dibine* (s. 108), *kankıñuza* (s. 106), *kanlu keyik üzerine* (s. 216), *kara tonlu kafirlere* (s. 218, 219), *Kazan oğlu Uruzunsağ yanına* (s. 224), *Kazana* (s. 112), *kırk big kızına* (s. 106x2, 107), *mağara dwarına* (s. 212), *mağara kapusına* (s. 213), *mağa* (s. 101, 102x2, 103), *mağa* (s. 202, 221 x3),

223), *mize* (s. 223), *namerde* (s. 115), *nireye* (s. 199), *oğlın* (s. 224), *oğlunun parmağına* (s. 208), *Oğuza* (s. 209, 215, 216), *ol delü kavatuñ gözine* (s. 178), *parmağına* (s. 212), *putlarına* (s. 224), *Ruma Şama* (s. 177), *Salaha Kayasına* (s. 214), *Salaha Kayasına* (s. 215), *Salahana Kayasına* (s. 211), *saña* (s. 100, 109, 111, 208, 223), *sası dinlü kafirün döşegine* (s. 107), *Şöklü Melike* (s. 98), *Taırına* (s. 224), *teküre* (s. 219, 221), *zerine* (s. 208), *üzerüme* (s. 214), *yarasına* (s. 99), *yatağına* (s. 211), *Yayhan Kesiş oğluna* (s. 111), *yir yüzine* (s. 114, 222), *yurdum üstine* (s. 100).

3.2.1.4. ...bakımından/ ... açısından Anlamını İşaretleme İşlevinde

Hak Taalaya hoş gelmedi/geldi (s. 180, 184).
Kazana bu söz hoş geldi (s. 105).
 yalan dünya *başına* tar oldu (s. 200, 203).

Diğer örnekler şöyledir: alemkafirün gözine (s. 110), *Allah Taalaya* (s. 180), *atuma* (s. 109), *başına* (s. 200, 203), *başına* (s. 208), *Begile* (s. 217), *biglige* (s. 109), *canuma* (s. 109), *Delü Dumruluñ gözine* (s. 178), *gözine* (s. 103), *gözine* (s. 114), *Hak Taalaya* (s. 177), *Hak Taalaya* (s. 180, 184), *kafirün başına* (s. 99), *Kazana* (s. 105), *maña* (s. 98x3), *şahin kuşuma* (s. 109), *tazıma* (s. 109), *toymadın özüme* (s. 109), *yigitlige usanmadın* (s. 109), *yoldaşuma* (s. 109).

3.2.1.5. Araç Bildirme İşlevinde

Aşağıdaki örneklerde adlar üzerine gelen yönelme durum eki araç durum eki gibi işlev görmektedir ve araç anlamını işaretleemektedir.

Aruz aldı bu oğlanı *etegine* sardı (s. 208).
 bir ağaç getürdi *kılıca* tutdı (s. 213).
 elli yidi kal'anun kılidin alan, *Ağ Melik Çeşme kızına* nikah iden, otuz yidi kal'a biginün mahbub kızlarını çalup birbir boynın kuçan (s. 113)...
 iki kardaşı *oha* düşdi (s. 98).

3.2.1.6. Sebep Bildirme İşlevinde

ağa ağlaruz didiler (s. 177).
günahunjuadı görklü Muhammed Mustafa yüzi suyna bağışlasun (s. 115, 206).
günahunjuadı görklü Muhammed Mustafaya bağışlasun (s. 215).

Diğer örnekler şöyledir: adı görklü Muhammede (s. 184, 225), *oğlı Uruz başına* (s. 115).

3.2.1.7. Amaç Bildirme İşlevinde

Basat *gazaya* gitmiş-idi (s. 209).
 İç Oğuz Taş Oğuz bigleri *sohbete* dirilmiş-idi (s. 199).
 maña virgil *yoldaşlığa* (s. 221).

Diğer örnekler şöyledir: almağa (s. 104, 180, 183x2), *ava* (s. 96, 218x2), *şehid olan kardaşların Hakına* (s. 99), *yimege* (s. 104), *yoldaşlığa* (s. 201).

3.2.1.8. ...için Anlamını Bildirme İşlevinde

Aşağıdaki örneklerde yönelme durum eki için anlamında kullanılmıştır.

adı görklü **Muhammed'e** salavat getürdiler (s. 114, 175, 189x2, 191, 192, 194, 212, 230x2).
 haber **maña Yaradanuñ ıskına** (s. 205).
 kese kese **yimege** yahnu yahşı (s. 203).

Diğer örnekler şöyledir: **adına** (s. 207), **ağça yüzölü oğlına** (s. 224), **ala gözölü oğlına** (s. 224), **alp ere** (s. 223), **aña** (s. 181, 210), **başuñuza** (s. 100), **birlügüme** (s. 177, 180), **din-i Muhammed yolına** (s. 221), **hiç yigide** (s. 213, 215), **işe** (s. 199), **kara tonlu kafire** (s. 205), **kardaş uğrına** (s. 211), **Kazan Bige** (s. 112), **kimseye** (s. 204), **kulan-ile sığın geyiğe** (s. 100), **maña** (s. 99, 209x2, 210, 224), **menüm kara başuma** (s. 220), **oğlana** (s. 224), **Oğruza** (s. 218), **ol hatun kişiye** (s. 210), **padişaha** (s. 218), **saña** (s. 98, 101, 102, 103, 105, 110x5, 111, 183, 212, 213x2), **senüñ canuña** (s. 183), **senüñ uğruña** (s. 104), **sizüñ dine** (s. 224), **şeytana** (s. 224), **Yigenege** (s. 201).

3.2.1.9. Hakkında Anlamını İşaretleme İşlevinde

koñur atlu Kazana keşiş diyen (s. 96)...
şeytana lanet kılduñ (s. 204).
Tağrınıñ birligine yokdur güman (s. 108).

3.2.1.10. Sürme/ Sürec İşlevinde

on biş yaşına girdi (s. 200).
üç yıla dak taşı düşdügi yirün otı bitmez-idi (s. 110).

3.2.1.11. Yaklaşma Anlamını İşaretleme İşlevinde

türmenüñ delüsine beñzer (s. 223).
yeñi bayırñ kurdına beñzer-idi (s. 202).

3.2.1.12. Karşılaştırma İşlevinde

ululuğruña hadduñ yok (s. 204).

3.2.1.13. İşaret Etme/ Vurgulama İşlevinde

ağ sakallu Aruz Kocaya kan kusdurdı (s. 208).

3.2.1.14. Başlangıç Noktası İşaretleme İşlevinde

Kazılık Koca kalaya yetdüginleyin cenge başladı (s. 199).
koyun ürkmeye başladı (s. 207).

3.3. Dede Korkut Hikâyelerinde Yükleme ve Yönelme Durum Eklerinin Birbirleri Yerine Kullanımları

3.3.1. Yükleme Durum Ekinin Yönelme Durum Eki İşlevini Yerine Getirmesi

Türkçenin tarihi devirlerinde *istemi* yükleme durum eki olan *bin-* fiili Türkiye Türkçesine gelindiğinde yönelme durum eki ile kullanılmaktadır. Dede Korkut Kitabı metinlerine bakıldığında her iki şekle de rastlandığı görülmüştür.⁴

Öner, durum ekleri arasındaki bu değişimin atın önce nesne sonra da yer-mekân olarak algılanmasıyla ilgili olduğunu düşünmektedir. Önceleri nesne olarak algılanan *atın* yükleme durum eki ile *bin-* fiiline bağladığını, ancak sonra algılamının yer-mekân olarak değişmesi (arabaya *bin-*, otobüse *bin-* gibi.) aynı ismin *bin-* fiiline yönelme durum eki ile bağlanmasına neden olmuştur (1999).

Cemiloğlu, *bin-* fiilinin yükleme durum eki ile kullanılan bir fiil iken yönelme durum eki ile kullanımlarının ortaya çıkmasını bir analoji olayı olarak değerlendirmektedir. *bir yerden bir yere çık-* anlamına gelen *çık-*, *uç-*, *zıpla-*, *yüksel-*, *tırman-*, *sıçra-* gibi fiillerin yönelme durum eki ile kullanımlarının, bu fiillere benzeyen *bin-* fiilinin de zamanla yönelme eki ile kullanımına yol açtığını düşünmektedir (2000).

Özkan, aynı anda görülen bu çoklu kullanımların bir geçiş dönemi özelliği olduğunu düşünmektedir ve *at* sözcüğü dışındaki tamlayıcılarda *bin-* fiili ile yönelme durum eki kullanıldığını ifade etmektedir (2011: 526, 529).

Bu çalışmaya konu olan veri tabanında *at* ve *bin-* sözcükleri iki kez yönelme durum eki ile bir kez eksiz, yedi kez ise yükleme durum eki ile kullanılmıştır. Dede Korkut Hikâyeleri'nin bir geçiş dönemi ürünü olduğu kabulü ile yola çıkacak olursak, yükleme durum eki kullanımının yoğunluğu bu geçiş döneminin başlangıç aşamasında olduğunu düşündürülebilir. İlgili sınırlar içerisinde *torı aygırına bindi* (s. 96) örneğine rastlanmıştır. Bu durum *at* dışında kullanılan adlarda *bin-* fiilinin yönelmeli kullanıldığını düşündürmüştür.

gel yahşı at bin (s. 207).

kazılık atın çekdürüp butun bindi (s. 218x2).

tavla tavla atlaruñ kafir binmiş(s. 103).

tavla tavla atıñ biner olsam menüm tabutum olsun (s. 183).

tavla tavla şahbaz atlarını bindiler (s. 96).

tavla tavla şahbaz atlarını binmişüz (s. 97, 98)

yilisi kara kazılık atum butun bindüm (s. 218x2).

Aşağıdaki örnekte, çalışmanın kuramsal açıklamalarında yer alan gerekçeler düşünülebileceği gibi bunlara ek olarak, bu kullanımın bir nazım parçası içinde geçmiş olması da dikkatten kaçırılmamalıdır. Aşağıdaki örnekte iyelik birinci kişi ile çekimlenmiş ve üzerine yükleme durum eki aldığı düşünülen yön adından sonra benzer bağlamda ve sözdizimi sıralanışında yine birinci tekil kişi ve yükleme durum eki ile çekimlenmiş adlar kullanılmıştır. *Karşum* sözcüğünün yükleme durum ekli kullanılmasının nedenlerinden biri de kendisinden sonra gelen benzer dizilişin parçası olan adların (*bağrum ile yüregüm ne tağlarsın, kiçmiş menüm günümü ne ardurursın*) da aynı ekler ile çekimlenmiş olması olabilir. Çünkü manzum metinlerde temel kafiye birimlerinden biri ses benzerlikleridir. Elbette morfolojik, mantıksal ve anlamsal dizilimin de izin vermesi ile dile yabancı olmayan bir çekimlenme örneği şiir parçası olunca, ses benzerliklerinin zorlaması ve daha estetik olması gayreti ile standart olmayan bir kullanım tercih edilmiş olabilir. Yani bir birimin hangi çekim eklerini alacağı kendisinden önceki ve sonraki benzer birimlerin almış olduğu ekler ile belirlenmiş olabilir. Bu noktada *karşum* sözcüğünün eksiz bir yönelmeli ad olduğu

⁴ *bin-* fiilinin tarihi Türk dillerinde görülen *fiil-tamlayıcı* ilişkisi bağlamında kullanımları için bkz. Erdem, 2004, diğer Türk lehçelerinde görünümleri için bkz. Erdem, 2015. Aynı fiilin Türkiye Türkçesindeki görünümleri için bkz. Kahraman, 1996: s. 107.

itirazı yapılabilir. Ancak ne tarihi gramerlerde ne de çağdaş Türkiye Türkçesi gramerlerinde eksiz bir yönelme durumundan bahsedilmemiştir.

*kadın ana **karşum** alup ne böğürürsin
ne buzlarsın ne ağlarsın
bağrum ile yüregüm ne tağlarsın
kiçmiş menüm günümü ne aңdurursın (s. 108)?*

Bugün Çuvaşçada yükleme durumu yoktur işlevlerini yönelme durum eki üstlenmiş durumdadır. Önceden her iki şekilde kullanılırken yönelme durum eki genelleşerek yükleme durum ekinin de işlevlerini yerine getirir olmuştur (Akalın, 2000: s. 127). Belki böyle bir eğilim Eski Anadolu Türkçesi ve sonrasında Türkçenin gelişimi için de fikir sunabilir.

3.3.2. Yönelme Durum Ekinin Yükleme Durum Eki İşlevini Yerine Getirmesi

Çalışmaya konu olan malzemede, daha önceden Erdem'in de(2004) işaret etmiş olduğu gibi, yönelme durum ekinin yükleme durum eki yerine kullanılmış olduğu bir tek örneğe rastlanmıştır. Mevcut sınırlara bağlı kalarak bu durum yönelme durum ekinin işlev yelpazesinin yükleme durum ekine oranla daha geniş olmasına bağlanabilir. Yani yükleme durum ekinin işaretleyeceği işlev alanı yönelme durum ekine nazaran dar olduğu için kullanım sıklığı da buna paralel olarak seyrelmiş ve işlevini yönelme durum ekine bırakmış olabilir.

Kazılık Kocaya depere tutup çaldı (s. 200).

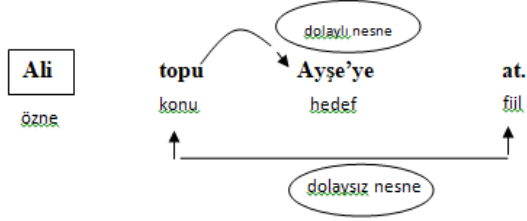
4. SONUÇ

Dede Korkut Hikâyelerinde kullanılan yükleme ve yönelme durum eklerinin görünüm ve kullanım özelliklerinin değerlendirildiği bu incelemede, iki eki birbirinden ayıran şekil ve görev farklılıklarına ve iki ekin birbiri yerine kullanıldıkları durumlara işaret edilmiştir. Yükleme durum eki biçim olarak çok şekilli iken yönelme durum eki işlevsel olarak çok şekillilik göstermiştir.

İncelemede, Dede Korkut Hikâyeleri bağlamında da biçimsel olarak yükleme durum ekinin çok şekilliğinin devam ettiği görülmüştür. Bu durum bu çalışma kapsamında da çalışmaya kaynak teşkil eden birçok çalışmada olduğu gibi bir geçiş dönemi gölgesi olarak değerlendirilmiştir. +I; 133 defa kullanımıyla en çok yalın adlar üzerine, 4 defa kullanımıyla ise en az ikinci çoğul kişi ile çekimlenmiş adlar üzerine gelmiştir. Diğer kullanımları ise çoktan aza doğru üçüncü tekil kişi, birinci tekil kişi ve ikinci tekil kişi şeklindedir.

+n yükleme durum eki 123 defa kullanılmış ve yalnızca üçüncü tekil kişi iyelik eki ile çekimlenmiş adlar üzerine gelmiştir.

Yükleme durumunda görülen şekilsel çeşitliliğin yanında, bu durum eki ile çekimlenmiş ad, cümlede yalnızca fiilden doğrudan etkilenen, fiile konu olan adı işaretlemek için kullanılmıştır. Yükleme durum eki; cümlede vurgulanan, diğer tüm benzerlerinden ayrılan, biricik, tek olan nesne durumundaki adı işaretlemek için kullanılmıştır.



Cümlede fiilden yalnızca yüklemeli nesneler değil yönelmeli nesneler de etkilenmektedir. Yüklemeli nesneler fiilden doğrudan etkilenirken, yönelmeli nesneler fiilin doğrudan etkilediği yüklemeli nesnelerden etkilenir. Bu durumda aslında fiilden dolaylı olarak etkilenmiş olur. Bu nedenle yüklemeli nesne *dolaysız*, yönelmeli nesne *dolaylı nesne* olarak

da adlandırılmaktadır. Bu noktadan bakıldığında bir cümlede biri dolaysız biri dolaylı olmak üzere fiilden etkilenen iki nesne bulunmaktadır.

Ancak incelemede de görülmüştür ki bu iki nesne birbirinden yalnızca dolaysız ve dolaylı nesneler olmalarıyla değil yönelmeli nesnenin cümledeki anlam yükünü de taşıyor olması yönüyle ayrılmaktadır.

İncelemede yönelme durum eki +A şeklinde görülmüştür. Şekilsel tutarlılığın yanında bu ekin işaretlediği anlam yelpazesinin çok geniş olduğu tespit edilmiştir. Yönelme durum ekinin 156 defa kullanımıyla en çok *eylemin yönünü* işaretlerken, birer kez kullanımlarıyla *karşılaştırma* ve *işaret etme/vurgulama* işlevlerini işaretlediği görülmüştür. Çalışmada belirlenmiş diğer kullanımları ise çoktan aza doğru *hedef bildirme*, *konum bildirme*, *...için anlamını işaretleme*, *...bakımından/açısından anlamını işaretleme*, *amaç bildirme*, *sebep bildirme*, *hakkında anlamını işaretleme*, *sürme/süreç*, *yaklaşma* ve *başlangıç noktasını işaretleme* şeklindedir.

Çalışmada az sayıda her iki ekin birbiri yerine kullanıldığı örneklerle de rastlanmıştır. Yönelme durum eki yerine yükleme durum ekinin kullanıldığı sekiz örneğin yedisi *bin-fiilinin* tamlayıcısı durumundaki *at* adında görülmüştür. Bunun yanında *bin-* fiilinin diğer adları yönelme durum eki ile tamlayıcı olarak aldığı görülmüştür. Bu durum Eski Türkçe döneminden beri vardır ve Eski Anadolu Türkçesinde de Dede Korkut Hikâyeleri bağlamında devam ettiği söylenilebilir. Bu çalışma bağlamında da *bin-* fiilinin tamlayıcılarında görülen bu ek çeşitliliği bir geçiş döneminin işaretçisi olarak kabul edilmiştir.

Yükleme durum ekinin yönelme durum eki yerine kullanıldığı sekiz örnekten biri ise manzum bir parça içerisinde kullanılmıştır. Yönelme durum eki ile çekimlenmesi gereken ancak yükleme durum eki almış *karşum* adının geçtiği dizeden hemen sonraki dizelerde benzer konum ve işlevdeki adlar da yükleme durum eki almıştır. Bu durum manzum metinlerin bileşenlerinden biri olan ses ve şekil benzerliklerini akla getirmiştir. Bu örnekte de yönelmeli bir ad olması beklenirken yükleme durum ekini almış adın bu bağlamda değerlendirilebileceğini yani benzer konum ve işlevdeki adların ritmi ve şiirselliği devam ettirebilmek adına yapısal olarak diğer adları da kendilerine benzetmiş olabileceği düşünülmüştür. Bu durumda belki bugüne kadar tamlayıcı konusu ile ilgili yapılan çalışmalara şunu da eklemek mümkün olabilir: Fiil-ad ilişkisinde tamlayıcı değişmelerini, kendisinden önce ve/veya sonra gelen adların aldığı durum ekleri de belirleyebilmektedir. Bu noktada çalışma kapsamında rastlanan söz konusu *karşum* örneğinde eksiz bir yönelmeli ad olduğu itirazına karşılık olarak yazı dilinde eksiz yönelme durumu örneklerine rastlanıp rastlanamayacağının araştırılması ve elde edilen sonuçlara bağlı olarak gerekiyorsa gramerlerde eksiz yönelme durum ekinin de yer alması önerilebilir.

İncelemede yalnızca bir örnekte yükleme durum ekinin yönelme durum eki yerine, sekiz örnekte ise yönelme durum ekinin yükleme durum eki yerine kullanıldığı görülmüştür. Bu çalışma bağlamında söz konusu durumun nedenini yönelme durum ekinin işlev yelpazesinin yükleme durum ekine oranla daha geniş olmasına bağlamak mümkün görünmektedir. Ekin işaretleyecek işlev alanının daralması kullanım sıklığını da azaltmış olabilir ve bu işlev daralması bir süre sonra yönelme durum ekinin işlevleri arasına yükleme durum ekinin kimi işlevlerini de eklenmesini gerekli kılmış olabilir.

Çalışmada yükleme ve yönelme durum eklerinin hem şekilsel hem görevsel hem de anlamsal özellikleriyle birbirlerinden ayrıldıkları görülmüştür. Çok şekilli kullanılan yükleme durum eki fiilin doğrudan etkilediği nesneyi işaretlerken, yönelme durum eki fiili anlamsal yönden tamlayan adı işaretlemiştir. Bu durumda cümlede anlam yükünü taşıyan nesnenin yönelmeli ad olabileceği düşünülmüştür. Eklerin birbirleri yerine kullanıldıkları sınırlı sayıda örnekte ise bu duruma birden çok bileşenin etkili olabileceği ve benzer konum ve görevdeki adların da birbirlerini çekimlenme bağlamında etkileyebileceği düşünülmüştür.

Çalışmanın yükleme ve yönelme durum eklerinin görünüşleri, kullanımları, görev ve anlamları hakkında fikir verebileceği düşünülmektedir.

Tablo 1

Yükleme durum eklerinin kullanımları.

+I Yükleme Durum Eki	
İsim üzerine	133
Birinci tekil kişi iyelik ekli isim üzerine	21
İkinci tekil kişi iyelik ekli isim üzerine	15
Üçüncü tekil kişi iyelik ekli isim üzerine	47
İkinci çoğul kişi iyelik ekli isim üzerine	4
TOPLAM	220
+n Yükleme Durum Eki	
Üçüncü tekil kişi iyelik ekli isim üzerine	123
TOPLAM	123
TOPLAM	343

Tablo 2
Yönelme durum ekinin işlevleri

Yönelme Durum Eki	
Konum Bildirme İşlevinde	70
Eylemin Yönünü Bildirme İşlevinde	156
Hedef Bildirme İşlevinde	89
...bakımından/ ...açısından Anlamını İşaretleme İşlevinde	14
Araç Bildirme İşlevinde	4
Sebep Bildirme İşlevinde	7
Amaç Bildirme İşlevinde	12
...için Anlamını Bildirme İşlevinde	47
Hakkında Anlamını İşaretleme İşlevinde	3
Sürme/ Süreç İşlevinde	2
Yaklaşma Anlamı İşlevinde	2
Karşılaştırma İşlevinde	1
İşaret Etme/ Vurgulama İşlevinde	1
Başlangıç Noktası İşaretleme İşlevinde	2
TOPLAM	410

KAYNAKLAR

- Aydın Özkan, I. (2017). Türkçede istemi arttıran biçimbilgisel süreçler. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 60, 183-195.
- Aydın Özkan, I. (2017). Türkçede istemi değiştiren anlamsal süreçler. *International Journal of Language Academy*, 5, 33-46.
- Buran, A. (1999). Türkçede isim çekim ekleri, Türk Gramerinin Sorunları II, Ankara, TDK Yay., s. 270.
- Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin grameri*. Ankara: TDK Yay.
- Başdaş, C. (2014). Türkçede üçüncü şahıs iyelik eki ve zamir n'si. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 30, 147-161.
- Boz, E. (2007). *Türkiye Türkçesinde +{A} durum biçimbirimi*. Ankara: Gazi Kitabevi Yay.
- Boz, E. (2007). Adın yükleme (nesne) durumu ve tümcenin nesne ögesi üzerine. *Turkish Studies*, 2, 102-108.
- Buran, A. (1996). *Anadolu ağzlarında isim çekim (hâl) ekleri*. Ankara: TDK Yay.
- Canpolat, M. (1992). Eski Anadolu Türkçesinde belirtme durumu (accusativus) ekinin kökeni üzerine. *Türkoloji Dergisi X. Cilt*, 1, 9-11.
- Cemiloğlu, İ. (2000). *Nesne kavramı üzerine*. *Milli Eğitim Dergisi*, 148. Erişim tarihi: 08.06.2019, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/148/5.htm
- Demir, İ. (2014). Türkçede belirme-yönelme hâli ekleri ve Güneybatı Anadolu ağzlarındaki kullanımları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 129-147.
- Deny, J. (2012). *Türk dilbilgisi*. (A. Benzer, Uyr.). (A. U. Elöve, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yay.
- Erdem, M. (2015). Türk dillerinde belirtme-yönelme durum eki değişmesi: Bir değerlendirme. *Türkbilig*, 30, 167-186.

- Ergin, M. (2008). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul. Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.
- Ergin, M. (2018). *Dede Korkut Kitabı 1-2*. Ankara: TDK Yay.
- Grönbech, K. (2000). *Türkçenin yapısı*. (M. Akalın, Çev.) Ankara: TDK Yay.
- Gülsevin, G. (1997). *Eski Anadolu Türkçesinde ekler*. Ankara: TDK Yay.
- Gülsevin, G. (2002). *Uşak ili ağızları*. Ankara: TDK Yay.
- Hatiboğlu, V. (1978). *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Kahraman, T. (1996). *Çağdaş Türkiye Türkçesinde fiillerin durum ekli tamlayıcıları*. Ankara: TDK Yay.
- Karaağaç, G. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.
- Karahan, L. (1997). Fiil-tamlayıcı ilişkisi üzerine”, *Türk Dili*, 549, 211-213.
- Karahan, L. (2004). Belirtisiz nesnenin söz dizimindeki yeri üzerine. *V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı Bildirileri I, 20-26 Eylül 2004*. Ankara: TDK Yay.
- Korkmaz, Z. (2005). Batı Anadolu ağızlarında yazı dilinden ayrılan isim çekimi ekleri ve fonologie-morphologie bağlantısı. *Türk Dili Üzerine Araştırmalar, II Cilt*, s. 222-231, Ankara: TDK Yay.
- Korkmaz, Z. (2014). *Türkiye Türkçesi grameri-şekil bilgisi*. Ankara: TDK Yay.
- Lewis, G. (2000). *Turkish grammar*. Oxford Yay.: New York.
- Öner, M. (1999). Türkçede isim çekimi eklerinin kullanım özellikleri ve işlevleri. *Türk Gramerinin Sorunları II*, 306. Ankara: TDK Yay.
- Özkan, A. (1999). Türkçede fiil-tamlayıcı ilişkisi ve fiillerin istem değiştirilmesi”, *İnsan Bilimleri Araştırmaları, I*, 125-143.
- Özkan, A. (2011). Eski Anadolu Türkçesindeki bazı fiillerin hâl ekli tamlayıcıları ve bu tamlayıcılarda zaman içinde görülen değişiklikler. *Turkish Studies*, 6, 521-532.
- Sebzecioğlu, T. (2016). *Dilbilim kavramlarıyla Türkçe dilbilgisi*. İstanbul: Kesit Yay.
- Timurtaş, F. K. (2012). *Eski Türkiye Türkçesi*. İstanbul: Kapı Yay.
- Topaloğlu, A. (1989). *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Yay.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yay.
- Yüceol Özezen, M. (2000). Türkiye Türkçesinde Saat Anlatımlarının Sözdizimsel Yapısı. *Dil Dergisi*, 89, 76-80.
- Yüceol Özezen, M. (2007). Türkçe dil bilgisinde durum ve tamlayıcı konusu. *TDAY Belleten*, 145-164.
- Yüceol Özezen, M. (2008). Türkiye Türkçesinde +A ve -A ekli zarflar üzerine. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 17/2, 329-344.